

TDK Híradó

2007. október

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék

Tudományos Diákkörének folyóirata

Kandalló melletti beszélgetések; Interjú

Dr. Horváth Attilával

A csantavéri merénylet büntetőpere

Az ügyész a polgári perben

A Rajk-per

A nemzetiségek helyzete 1848-ban

Kultúra-rovat: Mamma Mia!

„Döntő-e a döntés?": Este - filmkritika

Novella: Éjjeli ébresztés

Kedves Olvasóink!

Remélem mindenkinek nagyon kellemesen telt az őszi szünet, és sikerült legalább erre az egy hétre megszabadulni a könyvektől, a „már megint tanulnom kell”, a „mikor írunk ZH-t” és egyéb hasonló gondolatoktól. A szünet miatt kissé csúszva, de ismét jelentkezünk, és ezúttal abból a szempontból rendhagyó módon, hogy cikkeink fele „külsős”, azaz nem tanszéki szerzőktől származik, akiknek külön köszönöm, hogy írásaikkal tovább színesítik újságunkat.

Lássuk hát e havi repertoárunkat: folytatjuk a tanszéki oktatókkal készített riportsorozatunkat, ezúttal Horváth Attila Tanár Úrral ismerkedhettek meg. Ezt követi a híres pereket bemutató rovatunk, melynek keretében egyfelől a Matuska Szilveszter, másrészt a Rajk László ellen indított büntetőper részleteivel ismerkedhettek meg. Megtudhatjátok, hogyan változott az ügyész szerepe a polgári eljárásjogunkban, valamint olvashattok a magyarországi nemzetiségek 1848-as helyzetéről, szerepéről. Kultúra-rovatunkban a legendás ABBA-slágereket felvonultató Mamma Mia! c. musicallal illetve Koltai Lajos új filmjével, az Estével ismerkedhettek meg, lapunkat pedig az Éjjeli ébresztés c. novellával zárjuk.

Pár gondolat a TDK-ról: mindenképp szeretnék köszönetet mondani mindenkinek, aki részt vett üléseinken. Úgy érzem, hogy fantasztikus évet nyitottunk, kezdve Mezey Barna professzor úr halálbüntetéséről szóló előadásával, megismerkedhettünk Nagy Feróval, eljátszottuk az amerikai törvényhozást Képes György tanár úr vezetésével. Az őszi szünet előtti két héten kissé komorabb témával foglalkoztunk, ellátogattunk a Terror Házába, illetve külön ülést szenteltünk a Nagy Imre-pernek is, majd a szünet után filmklubot szerveztünk. A tanú c. alkotást néztük meg, amely betiltásának, készítésének körülményeiről meglepő dolgokat tudhattunk meg Horváth Attila tanár úrtól.

És most pedig következzék a jövő: mikor e sorokat olvassátok, akkor Pozsgay Imrével fogunk beszélgetni az 1980-as évek politikai berendezkedéséről, a rendszerváltásról illetve ezzel kapcsolatban 1956-nak kiemelkedő szerepéről. Az azt követő héten az EAJT-ZH-ra való tekintettel nem tartunk ülést, viszont nagyon drukkolunk majd Nektek, hogy minél jobban sikerüljön. Ezt követően egy meglehetősen kényes, ámde véleményem szerint roppant érdekes témáról, a második világháború utáni Csehszlovákia történelméről elválaszthatatlan Beneš-dekrétumokról lesz szó, melyek kapcsán megnézzük majd, hogy egész pontosan miről is szóltak ezek a jogszabályok, és miért vannak hatalmas viták körülöttük mind a mai napig.

Ízelítőnek ennyit, azt hiszem nem maradt más, minthogy jó olvasgatást kívánjak, a hónap végén még jelentkezünk!

Képesy Imre

Kandalló melletti beszélgetések – Dr. Horváth Attilával

Készítette: Képešy Imre

Születési hely, idő: Budapest, 1959

Családi állapot: nő, két gyermek

Tanulmányok: jog (ELTE ÁJK), történelem-tanári szak (ELTE BTK)

Kedvenc étele: csülök pékné módra

Kedvenc itala: valaha a Coca-Cola, de próbálok róla leszokni, illetve esténként a világos sör

Kedvenc színe: nincs

Kedvenc filmje: rengeteg, például a Misszió Blues Brothers, a Hídember

Kedvenc színésze: Robert de Niro, Halász Judit

Kedvenc énekese, együttese: Szörényi Levente, Fonográf

Kedvenc írója: Henrik Sienkiewicz

Kedvenc könyv: nagyon sok, hirtelenjében: Dékány András: Hajók, matrózok, kapitányok

Kedvenc országa: Magyarország

Kedvenc autója: amivel éppen járok, de egyébként a Rolls-Royce

Gyűjt-e valamit: könyveket (10 000-es könyvtáram van)

- Első kérdésem az lenne Tanár Úrhoz, hogy miért választotta a jogi pályát és hogyan került kapcsolatba a jogtörténettel?

- Ez egy eléggé hosszú ideig előkészített döntés volt. Én eredetileg a történelem iránt érdeklődtem, és tanár akartam lenni, de a szüleim rábeszéltek, hogy ne a bölcsészkarra jelentkezsek. Úgy ítélték meg, és utólag belátom, hogy helyesen, hogy a történelemtanári pálya akkoriban nem ígért túl nagy perspektívát, és mondták, hogy ugyanaz a felvételi a jogi karra is, a történelem és az irodalom. Hittem is abban, meg nem is, amit nekem mondtak, végül is eljöttem a jogi karon tartott felvételi-előkészítőre, ahol nagyszerű előadásokat tartottak történelemből, irodalomból és egyéb kérdésekből. Engem megragadott az a szabad szellem, ami itt, ezen a karon volt a 80-as években. A Kádár-rendszer vége felé, amikor már minden unalmas és szürke volt, az ember alig jutott hozzá valamilyen érdekes információhoz, addig itt, a jogi karon okos és intelligens emberek, akik széles látókörrel rendelkeztek, magyarázták el a világ eseményeit, és én ezt megszerettem, megkedveltem, és végül is ide felvételiztem. Először elragadott a hangulat, hogy akkor talán mégiscsak jogász leszek, majd másodéves koromban láttam egy olyan címet a Jogtörténeti Tanszéken évfolyamdolgozati témaként, amelynek az volt a lényege, hogy Széchenyi jogász munkásságát kéne bemutatni. Teljesen ismeretlenül bekopogtam a tanszékre, és megbeszéltük Révész tanár úrral, hogy én ezt a témát elkezdem kutatni. Egy év múlva visszamentem, miután alaposan feldolgoztam ezt a témát. Ekkor döbbsentem rá arra, hogy milyen keveset tudok a magyar történelemről, illetve több kérdésre találtam rá, amelyek megválaszolásra vártak. Széchenyi például javasolta, hogy töröljék el az ósiséget, és nekem utána kellett néznem, hogy egész pontosan mit is takart ez a jogintézmény, és így tovább. Lényegében ez alatt a kutatás alatt jöttem rá arra, hogy mennyire érdekes, ha valaki nemcsak a történelmet, hanem a jogtörténetet is kutatja, és ennek következtében jelentkeztem először demonstrátornak, majd részt vettem az OTDK-n, illetve egy évig a Jogtörténeti TDK-nak is titkára voltam. Az államvizsgák közeledtével vettem egy nagy levegőt, odamentem Révész Tamáshoz, és megkérdeztem, hogy lehetséges lenne-e, hogy itt maradhassak oktatóként a tanszéken. Így kerültem ide, ami rögtön nagy kihívást is jelentett számomra, ugyanis rögtön 5 szemináriumot kaptam.

- Ennek a munkának volt az egyik eredménye az is, hogy Tanár Úr jelentkezett a bölcsészkarra?

- A kettő összefüggött egymással. Másodévesen kezdtem el kutatni a jogtörténetet és ekkor jelentkeztem a BTK-ra is. Némi ügyeskedéssel ekkor még meg lehetett oldani, hogy mindkét egyetemen nappali tagozatra járjak. Ez nagyon érdekes élet volt, szinte állandóan rohannom kellett a két kar között, de én nagyon élveztem. Minden egyes vizsgaidőszakom innentől kezdve úgy nézett ki, hogy nagyon kellett igyekezni, hogy a jogi karon minél hamarabb meglegyek a vizsgáimmal, hogy a fennmaradó 1-2 hétben le tudjam tenni a bölcsészkar vizsgáimat is.

- *Gondolkodott Tanár Úr valaha egyetemista korában azon, hogy mégis inkább a történelem tanári pályát válassza?*

- Akkor már egyértelműen a jogtörténet iránt érdeklődtem, de úgy éreztem, hogy nagyon sokat segítené nekem, ha egyszerre tudnám, mint jogász és mint történész kutatni ezeket a kérdéseket, problémákat. Szerencsém is volt, mert nagyon jó tanárokkal találkoztam a bölcsészkaron. Tanított Benda Kálmán, Gergely András, Szabad György, H. Balázs Éva, Sz. Jónás Ilona és még sokan mások, amit nagy megtiszteltetésnek tekintett, hogy az ő óráinkon, szemináriumainkon részt vehettem. Nagyon tetszett például Gergely Andrásnak az oknyomozó történetírása, aki mintegy valódi nyomozó kutatta a történelmi eseményeknek a mozgatórugóit. Úgy éreztem, hogy ehhez, mi jogtörténészek azt a pluszt tudjuk hozzáadni, hogy a jog fejlődéséhez, logikájához is értünk, és ebből következően más szemszögből és egy másfajta tudásnak a birtokában adunk másfajta választ bizonyos kérdésekre.

- *„Visszaugorva” a jogi karra kérdezném, hogy mely tantárgyak voltak azok, amelyek leginkább felkeltették Tanár Úr érdeklődését?*

- A három alapvető jogág, az alkotmányjog, a polgári jog és a büntetőjog érdekelt leginkább, de ezeknek is leginkább a történelme. Széchenyi révén kezdtem el foglalkozni a magánjog történetével, hisz az ő tevékenysége leginkább erre a területre fókuszálódott. A későbbiekben, immáron a gróftól függetlenül foglalkoztam a polgári korszak magánjogi és kereskedelmi jogi kérdéseivel is, erről szólt a PhD-dolgozatom, valamint írtam e témáról két könyvet is. Az 1980-as években jártam egyetemre, ekkor kezdtem el tanítani is, amikor már egy kicsit szabadabb volt a légkör, és elnézték, ha valaki tabutémákat kezdett el kutatni, illetve oktatni. Egyfelől azért is érdekes volt a magánjogot kutatni, mert a szocializmus időszakában több jogintézmény nem, vagy csak korlátozottan működhetett, a magántulajdont felszámolták, a tőzsdét becsukták, a részvénytársaságokat és az egyéb gazdasági társaságokat államosították, viszont a nyolcvanas évek vége felé ezek elkezdtek újra feléledni. Nagyon izgalmas volt akkoriban a hallgatóságnak éppen arról előadást tartani, hogy milyen egy olyan jogrendszer, ahol volt magántulajdon, ahol működött a piacgazdaság, ahol a kereskedelmi jog virágzott.

A többi terület, amivel foglalkoztam, méginkább tabutémának számított, így a nemzetiségi jog, amit akkoriban nem nagyon engedtek tanítani, illetve nem nagyon lehetett erről beszélni, gondoljunk csak a Duray-ügyre, ami nagy viharokat kavart Magyarországon. Ez irányított engem arra, hogy egy szintén tamutémának számító kérdéssel beszéljek a hallgatóságnak, a határon túli magyarság Trianon utáni sorsáról, erről is tartottam speciális kollégiumokat hosszú éveken keresztül. Felvettem az egyik tanszéki értekezleten, hogy ne álljunk meg 1945-nél a jogtörténet kutatásában, ami merész gondolatnak számított, hiszen még a szocializmus periódusában voltunk, és nem lehetett azt mondani, hogy a szocializmus is egy lezárt történelmi korszak, amit lehetne kutatni. Ezt azzal próbáltam áthidalni, hogy javasoltam, hogy az 1956 előtti korszakot nézzük, a személyi kultusz időszakát, és jellemző volt az akkori tanszéki vezetésre és annak bátorságára, hogy megengedték, hogy erről előadást tarthassak. Pár év múlva arra is lehetőségem nyílt, hogy egy kis füzetecskét kiadhassak erről a témáról, ami az alapját képezte a Magyar Alkotmánytörténet és Magyar Jogtörténet c. tankönyvek erről szóló fejezeteinek.

A harmadik terület, ami mindmáig speckóként szerepel a „repertoáromban”, azok a koncepciók percek, amik az 1945 utáni korszak kapcsán kerültek előtérbe. Azért tartom ezeknek bemutatását fontosnak a hallgatóság számára, mert bizonyos kérdéseket gyakran negatív példával megvilágítva egyszerűbben el lehet magyarázni.

- Említette Tanár Úr, hogy Ön is volt TDK-titkár. Ehhez kapcsolódóan lennék arra kíváncsi, hogy Ön milyen programokat szervezett a korabeli hallgatóság számára, illetve, hogy miben látja a legfőbb különbségeket az 1980-as évek TDK-ja és a mai diákköri ülések között?

- Én 1982-83-ban kerültem be a diákkörbe, pont akkor, amikor a korabeli gárda az egyik pillanatról a másikra ötödéves lett és „kiöregedett” a TDK-ból. Ez egy összetartó, baráti társaság volt, akikhez nem igazán csatlakoztak alsóbbévesek, nem volt meg az a rotáció, ami például ma jellemző, hanem egy évfolyamról toborzódtak a diákköri tagok, akik 3-4 évig vitték is azt. Ennek következtében, mivel egy szál magam voltam fiatalabb, egyedül maradtam a TDK-ban. Egészen addig úgy működtek a dolgok, hogy ez a baráti kör szervezte meg a különböző programokat, amiknek nagy sikere volt, de kifelé nem nagyon nyitottak. Akkoriban sokat gondolkodtam, hogy hogy lehetne újból fellendíteni a diákkört, és szerencsém is volt, mert abban az évben egymás után születtek olyan produkciók, melyek felkeltették az érdeklődést és lehetőséget adtak, hogy nagyobb tömegek körében népszerűsítsük a diákkört. Én reméltem, hogy minél többen megmaradnak, és rájuk majd hosszú távon is tudunk építkezni.

Ebben az évben adták elő az István, a király c. rockoperát, ami szerintem a rendszerváltás történetében is egy nagyon fontos mérföldkő volt, és aminek sikerült megmozgatnia a fiatalokat. Az akkori programok egyike éppen az erről a műről való beszélgetés volt Bródy Jánossal, Vikidál Gyulával és Nagy Feróval, aminek akkora sikere lett, hogy a VIII. teremben egy gombostűt nem lehetett leejteni, annyira sokan voltak. Aztán beszélgettünk Köteles Pállal a román történetírás problematikájáról, és ehhez hasonló, érdekes programokat szerveztünk. Elkezdtük színesíteni a diákköri lapot, ugyanis a korábbi lapok inkább egymásnak szóltak, mi azonban olyan cikkeket jelentettünk meg, amelyeket többen meg akartak vásárolni, és ennek következtében rentábilis lett a lap. Ehhez hozzájárult az is, hogy ekkoriban olyan cikkeket publikáltunk, melyeket később egy szamizdat utánközölt. Nagyon érdekes korszaka volt ez a diákkörnek és én nagyon szívesen csináltam, élveztem, hogy sokfelé mehetek, meghívhatok embereket, előadásokat tarthatok, plakátokat csinálhattunk, ami akkoriban még teljesen másként működött, számítógép és nyomtató híján. Hatalmas rajzlapokat vásároltunk, amikre vastag filctollal írtuk a tudnivalókat, rárajzoltunk, amit csak lehetett, hogy minél színesebb és látványosabb plakátokat készíthessünk, amikkel teleragasztottuk az egyetemet.

Szintén nagy sikere volt annak is, amikor kirándulást szerveztem Erdélybe, 1984-ben. Akkoriban a romániai viszonyokról tényleg csak azok tudtak, akiknek kifejezetten erre a témára irányult a figyelmük, és esetleg azok, akik a Szabad Európa Rádiót hallgatták, vagy akiknek a szülei, nagyszülei meséltek erről. Érdekes is volt, hogy amikor az út elején tájékoztatót tartottam arról, hogy mire kell, hogy vigyáz-

zanak – tényleg jószándékkal, hátsó gondolat nélkül elmondtam, hogy milyen könyveket nem szabad hozni, mert azokat elviszik a határon. Erre felpattant az egyik hallgató, és kérdezte, hogy én miért rágalmazom a szocialista Romániát. Majd amikor 8 órán keresztül álltunk a határon, és senki más nem volt ott, csak a mi buszunk, akkor pont ez az illető kolléga volt leginkább megijedve. Mi sejtettük, hogy sok jóra nem számíthatunk, és utólag kiderült, hogy 2 Securitate-csapatot is ránk állítottak, illetve két III/III-ast is beépítettek a csapatba. Azaz, a magyar és a román titkosszolgálat egymással karöltve figyelte meg ezt a 46 gyanútlan embert, akik álmukban sem sejtették, hogy ennyi embernek adnak majd munkát. Mindenesetre, ez a társaság, a hazajövetel után már teljesen másként gondolkodott erről a kérdésről, és egy apróság: odafelé egy kislányt kellett megkérnem, akinek nagyon szép hangja volt, hogy énekelje el a székely himnuszt, mert az utazók 90 százaléka nem tudta a székely himnuszt, visszafelé jövet azonban ez már nem volt probléma.

Ami a két korszak közötti különbségeket illeti, a 80-as évek közepe, vége a Kádár-korszak pangását jelentette, amikor nagyon kevés érdekes program volt. Egy-egy film, könyv bemutatása eseményszámba ment, és mindössze két tévécsatorna volt. Ha valaki az egyetemen megszervezett egy programot, különösebb hírverés, reklámozás nélkül is rengetegen jöttek el. A hallgatóság sokkal könnyebben mozgósítható volt, mindenki fogékony volt az újdonságok iránt, és még ha nem is érdekelt valakit különösebben egy adott téma, gyakran csak azért is eljött, mert végre nem a hagyományos, unalmas politikai műsort kellett hallania. Sokkal több volt mindemellett a szabadidő, manapság az internet, a média, a rengeteg szórakozási lehetőség nagyon elvonják a figyelmet. Akkoriban még nagy dolognak számított, ha be tudtunk ülni egy klubba. Jól szemlélteti a kort, hogy egy rockkoncertet nem úgy hirdettek, mint ma, naponta a televízióban, újságokban, hanem 2-3 helyen megjelent egy plakát, és utána szájhagyomány útján terjedt el, hogy ez a banda itt és ott lép fel, és ennek ellenére teltház volt a koncerteken. A lemezek is kis példányszámban jelentek meg, és azokat is egyből elkapkodták.

Az is érdekes, hogy akkoriban a hallgatóságnak nagyobb része érdeklődött a történelem iránt, a nagyon kemény történelem és irodalom felvételi miatt eleve jól felkészültek voltak, illetve a szocializmusnak a történelmi szemlélete, aminek révén alapelv volt, hogy mindent a történelmi fejlődés vizsgálatában kell megnézni, elősegítette, hogy a jogászok körében divat volt történelemmel foglalkozni. Még azok is, akik tudták, hogy soha sem fognak jogtörténettel foglalkozni, mert bírák, ügyvédek, ügyészek lesznek, mégis olvastak történelmi műveket, jártak előadásokra, amatőrként egészen elképesztő tudásra tettek szert, egymás között ezeket a témákat megbeszélték. Akkoriban ráadásul nagyon kevés olyan történelemkönyv volt, melyben igazán a lényegre koncentrálnak, közérthetően írták volna le a történelmi eseményeket.

- *Kik voltak a legmeghatározóbb egyéniségek itt az egyetemen, illetve általában, Tanár Úr életében?*

- Az első az édesapám volt, aki orvos révén, illetve ennek ellenére nagyon jól ismerte az egész magyar történelmet, rengeteg ilyen könyve volt és nagyon sokat mesélt a régi történelmi korokról. Utána, bármilyen furcsán is hangzik, Széchenyi István, ugyanis az ő életművét kutatva jöttem rá arra, hogy ha egy ember elkezd egy adott területtel foglalkozni, akkor hatalmas eredményeket tud elérni. Az egyetemen több olyan professzor is volt, akik nagy hatással voltak rám, bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy nekem nem adódott meg, hogy konkrétan egy adott professzor legyen a „mesterem”, hanem én egy fiatal, tettekre szor társaságba kerültem be, azaz én nem egy adott személyhez kötődtem, amit tanultam, hanem egy egymáshoz közel álló, korban tőlem kissé idősebb generációhoz, akik akkor a magyar jogtörténeten oktattak. Amikor én a tanszékre kerültem, a tanszéki értekezleten a következő személyek fordultak meg: Máthé Gábor, Révész T. Mihály, Mezey Barna, Rácz Lajos, Kun Tibor, Zinner Tibor. Mindannyian mind emberileg, mind tudásukban nagyon magas szinten álltak, és mindegyiküktől lehetett tanulni, akár azt, hogy hogyan kell egy előadást megtartani, vagy egy tanulmányt megírni, hogyan lehet valaki jó oktató és emellett egy nagyon erős erkölcsi tartást is sugároztak ezek az emberek.

Tehát nekem mindegyikük példaképem volt. Aztán, amikor 1995-ben elindult a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, akkor a találkoztam jogi kar alapító dékánjával, Zlinszky János professzor úrral, aki szintén nagyon meghatározó személy volt, akire mindmáig nagy tisztelettel tekintek.

- Következő kérdésem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi karával lenne kapcsolatos: hogy került Ön kapcsolatba az egyetemmel, milyen szerepet töltött be annak megalapításánál?

- A kilencvenes évek eleje egy nagy krízis volt, hiszen az egyetemi oktatói fizetések borzasztó alacsonyak voltak, ezért majdnem mindenki elment valahova másodállás után nézni. Én is erősen gondolkodtam azon, hogy a Parlamentbe elmenjek-e dolgozni, hogy a családomat el tudjam majd tartani, majd a lehető legjobb időben Máthé Gábor szólt nekem, hogy indul a PPKE Jog- és Államtudományi Kara, és szerinte nekem a jogtörténeti tanszéken ott lenne a helyem. Ezek után összegyűjtöttem minden bátorságomat, és megkerestem Zlinszky János alapító dékánt, akit ugyan már személyesen ismertem, de előzőleg nem álltunk semmilyen kapcsolatban. Mondtam neki, hogy saját világnézetem és indíttatásom révén kötelességemnek érzem, hogy ha egy ilyen kar indul, akkor segítek, és ha igény lenne rám, mint oktatóra, akkor nagyon szívesen felajánlanám szolgálataimat. 1995 nyarán az Alkotmánybíróságon szerveződött meg a kar, indult el minden, nagy nehézségek árán. Az első gólyatáborot például, felsőbbévesek híján én szerveztem meg, mindössze 30 000 Ft-ból. Azért, hogy legyen műsor, elkezdtem telefonálgatni, majd sokadik próbálkozásra megtaláltam Fábry Sándort, aki akkor még nem volt ennyire ismert, mint manapság, és megkérdeztem tőle, hogy eljönne-e. Ő mondta, hogy szívesen, de beszéljünk a honoráriumról, én pedig naiv módon elkezdtem egy hosszú mondatot, miszerint „30 000 forintom van...”, de nem erre az egy műsorra, hanem az egészre, de nem tudtam végigmondani, mert Fábry azt mondta, hogy ad majd róla számlát és letette a telefont. Másnap mondtam János bácsinak, hogy sikeresen elköltöttem az egész költségvetést, de ő nem esett kétségbe, mondta, hogy oldjam meg. Úgyhogy a végén egy kisbusszal saját magam hordtam ki a hangfalakat, vittem a saját erősítőmet, a kazettáimat, hogy legyen egyáltalán zene, diszkó. A buli végén saját autómmal szállítottam el a fiúkat a kb. másfél kilométerre lévő szállásukra, sok kört megtéve és egyszerre kb. 10-12-en ültünk az autóban, egymás hegyén-hátán. A legtöbb programot néhány lelkes kollégával karöltve szerveztük, azaz utólag elmondhatom, hogy ez is egy hősorszak volt, az egyetemen eleinte például a tanszék, mint olyan sem létezett, egy szemináriumi teremben tudtunk leülni akkor, ha éppen nem volt óra, nem volt tanszéki adminisztráció sem. A vizsgára jelentkezést úgy oldottam meg (mellesleg én vizsgáztattam le egyedül az egész évfolyamot), hogy kiraktam egy vizsgalapot a faliújságra és ráírtam, hogy melyik nap az, és mondtam, hogy aki azon a napon akar vizsgázni, az írja fel magát. Szerencsére minden rendben ment és röviddel ezután átköltöztünk a Szentkirályi utcába, ahol folyamatosan renoválták az egész épületet, így eleinte a gépek zaja mellett, kábeleket kerülgetve kellett oktatni, de ennek is megvolt a maga hangulata, és az akkor tanuló hallgatók ma már nosztalgizva emlékeznek vissza ezekre az időkre. Azóta már nagyon fordult a világ a Pázmányon is, ott is minden úgy működik már, mint az ELTE-n.

- Szellemiségében, illetve más szempontból is nézve, miben fedezhetők fel különbségek a két jogi kar között?

- Nagyon sok hasonlóság és szerintem kevés különbség van. A hasonlóság alapja az, hogy nagyon sokan mindkét egyetemen tanítanak, a különbség talán annyira fedezhető fel, hogy ott az egyes tantárgyakra nagyobb hangsúlyt fektetnek, és jónéhány oktató igyekszik a katolikus személyiséget sugározni a hallgatóság felé. A hallgatóság terén már differenciáltabb a kérdés, ugyanis vannak olyanok, akik kifejezetten a katolikus szellemiség miatt választják, és vannak olyanok, akiket véletlenül ide vettek fel. Ez a sokszínűség persze egyáltalán nem baj. A másik különbség, ami szintén a katolikus jellegből következik, hogy az erkölcsi szabályokra próbál a kar még nagyobb hangsúlyt fektetni, mint a világi egyetemen szokás. A jog és erkölcs szabályait természetesen az oktató kollégák bárhol elmondhatják, de ott nem lehet egy adott vallás, erkölcs

szabályait hangsúlyozni, hanem csak általános elveket lehet ebben a kérdésben felvetni. A Pázmányon azonban egyértelműen vállalható és ez is a hivatása ennek az egyetemnek, hogy ezt biztosítsa.

- Említette Tanár Nagy Ferót, aki nemrégiben volt vendége diákkörünknek, illetve köztudott, hogy Ön szervezi a Pázmány-, illetve most már az Eötvös-szalont is. Arra lennék kíváncsi, hogy kulturális indíttatásból vagy egyéb okból tartja fontosnak az ilyen programokat?

- Egyfelől mindig is szerettem programokat szervezni, nemcsak tudományos, hanem egyéb jellegűeket is. Én személy szerint azt szeretném elérni, hogy a hallgatóság széles tájékozott, művelt legyen. A jogászi műveltséget én tágan értelmezem, mert szerintem abból lesz jó jogász, aki egyébként széles műveltséggel rendelkezik, hiszen többek között a jogászok feladata, hogy a magyar értelmiség élére álljanak, azt vezessék. Én ezt nemcsak vallo, hanem tudatosan hangoztatom is, és fontosnak érzem, hogy az egyetemről kikerülő jogászaink az irodalom, a zene, a kultúra lehető legtöbb területén járatosak legyenek. Ezeknek a műsoroknak éppen az az értelme, hogy megkedveltessék velük a művészetet, illetve, hogy bebizonyítsuk, hogy erről nemcsak unalmas előadásokat, könyveket lehet hallgatni, olvasni, hanem igenis, fel lehet vetni érdekes témákat. Nagyon örültem, amikor összeismerkedtem Szilasi Alex zongoraművésszel, akit ma már nagyon jó barátomnak mondhatok. Vele csináljuk ezeket a szalonokat, ahol beszélgetünk zenéről, kultúráról, festészetről, irodalomról, táncról. Alex egy zseniális zongoraművész, aki mindent lejátszik, az egész zene-irodalom a fejében van, mindent tud a zenetörténetről, illetve bármit képes improvizálni. Legutóbb például azt kérték, hogy a Moldvát játssza el úgy, mintha Bartók játszaná és abban egy pillanatban képes volt váltani, vagy hátra fordulva játszik a zongorán, mint azt Mozart csinálta, szóval egy hihetetlenül érdekes ember. Mindemellett nagyon szeretem a könnyűzenét is, de csak az igényeset – szokták mondani, hogy nincs könnyű- és komoly, csak jó- és rossz zene, és én is ezt vallo. Csináltunk például egy olyan estet is, amelyen a könnyű- és a komolyzene egymásra hatását elemeztük. Többször elhívtam Nagy Ferót is, az István, a király és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulója kapcsán is. Valamennyi alkalommal, beleértve az ideit is kettős volt a cél: egyrészt, hogy megismerhessék őt a hallgatók, mint egy érdekes figurát, másrészt a legutóbbi alkalommal például a Kádár-korszak sajátos cenzúráját is be lehet mutatni.

- A rengeteg egyetemi tennivaló mellett mennyi ideje marad a családjára?

- Sajnos túl sok nem, jobb lenne, hogy több időm lenne rájuk. Két szép kislányom van, a nagyobbik 11 éves, a kisebbik 8, és nagyon szeretek velük lenni, játszani, foglalkozni, tanítani őket. A feleségem egyéni ügyvéd, az ügyvédi irodánk otthon van, és mindig próbálja úgy beosztani az idejét, hogy délutánként tudjon velük foglalkozni. Reggelente én viszem be őket az iskolába, délután ő hozza vissza, ő veszi át velük a leckét, esténként pedig én igyekszem minél hamarabb hazaérni, meg hála Istennek a hétvégéket nekik tudom szentelni.

- Utolsó kérdésem az lenne, hogy mit tart Tanár úr a legfontosabbnak?

- Egyrészt azt, hogy legyünk igényesek saját magunkkal és környezetünkkel szemben is, tegyünk magasra a mércét és ne elégedjünk meg a középserrel. Azt pedig mindenkinek el kell döntenie, hogy mi az a cél, amiért tevékenykedik, mert így lesz igazán értelme az életének és mondhatja el, hogy nem volt hiábavaló amit tett és meg is lett annak az eredménye.

- Köszönöm szépen a beszélgetést!

- Én köszönöm a lehetőséget!

Híres perek: A csantavéri merénylet büntetőpere

Írta: Mayer Erika Noémi

*„Ha jó az este, leszáll a csillag
Matuska lopva a hídhöz ballag,
Csokorba gyűjti a dinamitot,
úgy várja lopva a bécsi gyorsot.¹„*

1931. szeptember 12-ről 13-ára virradó éjjel a biatorbágyi vasúti viadukt egyik sín párja robbanás következtében felszakad, és a Budapest-Bécs vonalon közlekedő vonat mozdonya, valamint 6 szerelvénye a mélybe zuhan...az eredmény 22 halott és 17 sebesült.

Matuska Szilveszter neve, és az általa elkövetett robbantásos merényletek közismertek, olyannyira, hogy a fent idézett sorok – megdöbbentő módon – egy gyermeknépdal sorai. Azonban ennél többet kevesen tudnak róla. Ennek egyrészt oka az, hogy a történelemkönyvek pusztán a biatorbágyi vasúti viadukt felrobbantását követően a kommunista mozgalomban való részvételre kiterjesztett statárium kapcsán tesznek róla rövidke említést. Másrészt az, hogy életéről kevés – és bizonytalan – adat maradt fenn. A források között már születésének idejében is eltérések mutatkoznak, így nem tudni biztosan, hogy Matuska Szilveszter 1892. január 29. vagy 30. napján jött a világra Csantavéren. Lényegesen több és hitelesebb adat van azonban tettére és annak elbírálására vonatkozóan, hiszen a büntetőper – majd-hogynem teljes – iratanyaga ránk maradt.

Matuska élete lélektani szempontból valóban nagyon érdekes, azonban a büntetőper szempontjából csekély jelentőséggel bír. Ennek ellenére néhány életrajzi esemény kiemelése érdekességgé szolgálhat. Édesanyja papnak szánta, ám az ifjú Szilvesztert nem vonzotta ez a pálya, így szándékosan rosszul tanult, aminek meg is lett az eredménye: pap nem lehetett. A hírhedt attentátor végül gyerekekkel foglalkozott, tanító lett. Azonban 1914-ben felhagyott a tanítással, és bevonult katoná-

nak – utász lett. Az ekrazittal² is itt tanult meg bánni. A háború után nem ment vissza tanítónak, kereskedő lett, és közben egyik szenvedélyének, a feltalálásnak hódolt – kb. 80 találmányát jegyezték be. Érdekesség kettősség, hogy egyik találmánya egy a mozdonyra felerősíthető alkatrész volt, mely működésbe hozza a légféket, ha az valamilyen akadályba ütközik, tehát a vasúti közlekedés biztonságosabbá tételét célozta; ezzel szemben a tárgyalásán azt vallotta, hogy a merénylet elkövetésének célja az volt, hogy új találmányára – olyan robbanószerkezet, melyet a vonat kereke hoz működésbe – felhívja a figyelmet.

Matuska Szilveszter a tárgyalásán elmondta, hogy 11 évesen találkozott először Leó professzorral, aki nagy hatással volt rá. Innentől kezdve Leó professzor mindig vele volt, és ő indította a merényletek elkövetésére is. Először Ansbachtnál cselekedett az ő hatására, elfűrészelte a síneket. Azonban a vonat nem siklott ki. Matuska elmondása szerint Leó ordibált vele, így ismét ugyanitt próbálkozott, ugyanazzal a módszerrel, és ugyanúgy eredménytelenül. Leó ekkor már magán kívül volt, dühöngött, semmirekellőnek tartotta Szilvesztert, aki nem képes teljesíteni fontos küldetését. Vallomásaiban elmondta, hogy ekkor már retteget Leó professzortól. Harmadik próbálkozását³ már „siker” koronázta, a jüteburgi expressz kisiklott. Körül-belül százan sebesültek meg, ám halálos áldozata nem volt a szerencsétlenségnek. Leó ekkor már nyugodtabb volt, de Szilveszter érezte, hogy már nem ugyanolyan a viszonyuk; Leó csalódott benne. Matuska ezen előadásai folytán – és természetesen a többi bizonyíték fényében –, a tárgyaláson háttérbe szorult Matuska bűnösségének a kérdése, és a bíróság egy fő kérdésre koncentrált: a

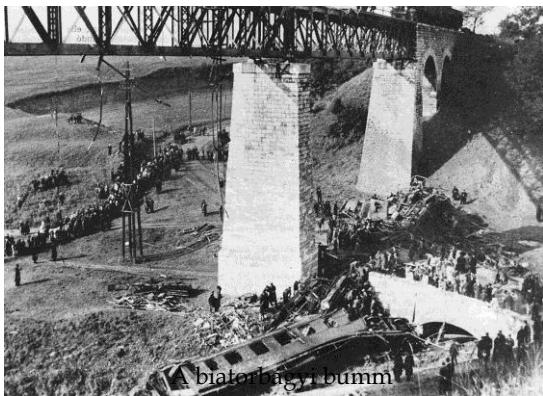
² robbanóanyag

³ Ezekért a merényletekért az osztrák bíróság 6 évi fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte Matuskát.

¹ Heller Ágnes gyűjtése

terhelt Leó professzorról szóló vallomására...hiszen Leó professzor nem létezett.

Mint ismeretes, végül 1931. szeptember 13-án éjjel után nem sokkal, Leó megkapta, amit akart. A biatorbágyi merényletnek számos halálos áldozata volt. Bár Matuska már a katasztrófa napján felkeltette a rendőrök figyelmét gyanús viselkedésével, mégsem vitték be azonnal kihallgatásra, mert egy nyomozó – aki Matuska volt katonatársa – igazolta őt. (Megjegyzendő, hogy a robbanóanyag Bécsről Budapestre szállításában is egy volt katonatársa „volt segítségére”, aki határőrként teljesített szolgálatot, és nem motozta meg ismerősét.) A vizsgálattal Schweinitzer József rendőrtanácsos volt megbízva. Tanúvallomásában elmondta, hogy 13-án reggel hat óra körül beszélt Matuskával, aki elveszett bőröndjét kereste,

melyben 200 pengője volt. Schweinitzernek feltűnt Matuska gyanús viselkedése, rákérdezett, hogy miért tartja pénzét a bőröndjében, ruhakeféjét meg a zsebében, de a gyanúsított csak hebegett-habogott. A rendőrtanácsos elengedte ugyan, de gyanúja tovább erősödött, ahogy Matuska szerepe a tanúk elmondásában is egyre furcsábbá vált. Schweinitzer minden információt megszerzett gyanúsítottjáról, majd Bécsbe utazott október 6-án. A gyanúsítottat a bécsi rendőrség október 7-ére idézte be, itt helyezték előzetes letartóztatásba. Másnap megjelent a rendőrségen Matuska felesége, aki kérdésre elmondta, hogy mikor volt távol férje az elmúlt időben. Ezek az időpontok pontosan megegyeztek az korábbi merényletek időpontjaival. A kihallgatások során Matuska – a rendőri jelentések szerint – nagyon logikusan és

nagy intelligenciával védekezett. Október 10-én a vádlott ruháin – amiket a merénylet idején viselt – ekrazitnyomokat mutattak ki. Október 13-án tett vallomásában beszélt először részletesen Bergman Leó professzorról, majd október 16-án teljes körű beismerő vallomást tett. Elmondása szerint nem akart embereket ölni, egy tehervonatot akart kisiklatni. Ehhez a tárgyaláson is tartotta magát.

A büntetőeljárás során a nyomozó hatóságok munkájának köszönhetően számos bizonyítási eszköz állt a bíróság rendelkezésére. A robbantás és vonat kisiklásának körülményeiről Samarjay Lajosnak, a MÁV elnökének a jelentése, továbbá az ún. Műszaki Jelentés – mely helyszínrajzot is tartalmaz – ad nagyon pontos, minden részletre kiterjedő tájékoztatást. Ebben állapítják meg a szakértők azt a fontos tény is, hogy aki a robbanóanyagot elhelyezte, annak nem csak a robbantáshoz kellett nagyon érteni, hanem kiterjedt vasúti ismeretekkel is rendelkezik. (Emlékeztetőül megjegyezném, hogy Matuska Szilveszter, mint feltaláló igencsak jártas a fizikában, továbbá több találmánya is a vasúti közlekedéshez kapcsolódik.) A két hivatkozott szakvélemény, azonban egy lényeges ponton ellent mond egymásnak. Míg a MÁV elnökének katonai szakértői véleménye szerint a robbanás a 2. vagy a 3. szerelvény alatt következett be, addig a Műszaki Leírás szerint a sínek terheletlen állapotban voltak a robbanáskor. Ezt az ellentmondást egy később előkerült, szeptember 15-ére dátumozott Műszaki Leírás oldja fel, mely teljes egészében azonos a szeptember 13-án készülttel, kivéve, hogy ez nem tartalmaz megállapítást a sínek terheltségére vonatkozóan. A tárgyaláson ezt a körülményt úgy értékelték, hogy a korábbi Műszaki Leírás volt hibás, és ez a hiba a gyors elkészítésből eredt. Az ítélet indokolása szerint „...a robbanást a mozdony kereke a vádlott számítása szerint előidézte.”

Magáról a robbanószerkezetről, illetve annak elhelyezéséről a biatorbágyi csendőrség jelentése adott tájékoztatást. Eszerint az elkövetés eszköze egy ekrazittal töltött gázcső volt, melyet 2 elem és egy

dróthuzal hozott működésbe, és amelyet a jobb oldali sínzál belsejéhez erősítettek. Érdekes, hogy mind a műszaki szakértői jelentések, mind a rendőri jelentések „tettesekről” beszéltek, a hatóságok ekkor meg voltak győződve arról, hogy csakis többen követhették el ezt a gyalázatos tettet; „...a nyomozás kezdetén azt állapították meg, hogy a robbantást többen, egy társaságban készítették elő. Egy emberről fel sem lehetett tételezni, hogy egy-két óra alatt előkészíthet egy ilyen nagyarányú robbantást.”

Matuska a tárgyaláson magányos merénylőnek vallotta magát, holott több tanú állította, nem egyedül volt, hanem egy szőke férfi – feltehetően Feiner Rudolf – társaságában. Sajnos a tanúvallomások nem pusztán egymással, hanem néha önmagukban is ellentmondásosak voltak, és annak ellenére, hogy a pestvidéki ügyészség rendelkezésére álló bizonyítékok a vádemeléshez mindenképpen elegendők lettek volna, az 1933. június 25-én kelt vádiratban mégsem szerepelt Feiner Rudolf neve. Feiner vonatkozásában később pótnyomozást rendeltek el, de a tanúk nem mutattak hajlandóságot a közreműködésre, így ezen a vonalon zsákutcába jutottak a nyomozók. A rendőrség birtokában volt egy igen fontos bűnjel, mely akár Feiner Rudolftól is származhatott: egy zsebkendő, melyen olyan sárgás nyomokat találtak, melyek akár ekrazitnyomok is lehettek, azonban ennek tisztázására sosem került sor, holott mind Matuska, mind Feiner vonatkozásában lényeges bizonyíték lehetett volna.

Az ügyben fontos szerepet játszott egy örömlány, Habli Júlia, akit Matuska a robbantás előtt ismert meg. Vallomásaiban elmondta, hogy a merénylet éjszakáján Matuskával és még két férfival kiment Biatorbágyra, ahol látta, hogy a három férfi a síneknél csinál valamit. Miután befejezték, a lányt arrébb vitték, leültek és vártak. Fél órával később érkezett meg a Budapest-Bécs vonalon közlekedő gyors a viadukthoz. Habli Júlia elmondta, hogy a három férfi megfenyegette, ha bárkinek szól a robbantásban játszott szerepükről, megölik.

Pár nappal a vallomása után, kiszivárgott, hogy egy ideig az Angyalföldi Elmeógyógyintézet ápolta volt, így vallomásait már szeptember 22-én „...egy hisztérikus idegbeteg nő hazudozásának...” minősítették. Erre a helyszíni kihallgatás rácsfolt, a nő meglepő pontossággal mutogatott el mindent a rendőröknek, így végül a rendőrökben kialakult a meggyőződés: a nő igazat mond. Ennek ellenére 1931. november 7-én Habli Júliát elmeógyógyintézetbe vitték, ahol fél évvel később meghalt.

Matuska Szilveszter tárgyalása 1934. november 5-én kezdődött, és végig óriási érdeklődés övezte. Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső és Márai Sándor is írtak a per lefolyásáról. A vádat dr. Götz Károly, a Pestvidéki Ügyészség helyettes elnöke képviselte, a védelmet dr. Lévai Tibor kormánytanácsos, és két kirendelt védő ingyen látta el. Jelen volt továbbá az attentátor bécsi védője is, aki a bécsi tárgyaláson szintén ingyen védte a vádlottat. A tanács elnöke dr. Márton Albert volt. A vádlottat öt fegyőr kísérté be a tárgyalóterembe „megvasalva”. A tárgyalás során hol retardáltnak tette magát, hol büszke volt intelligenciájára; hol tátott szájjal figyelt egy-egy tanúvallomást, hol malmozott órákon keresztül. Már a bíró első kérdéseire megemlítette Leó professzort, pontosabban szólva „a Leókat”, hiszen itt már többről tett említést.

A pestvidéki törvényszék dr. Németh Ödön és dr. Tóth Pál elmeszakértőket rendelte ki a szakértői vizsgálatra. A szakértők együttes megállapítása szerint „a vádlott degenerált, rafinált, etikailag

fogyatékos, kedélybelileg sivár jellemű egyén ugyan, de az elmebetegséget kitartóan színleli csupán...”. A védelem ún. ellenőrző szakértőként dr. Gartner Pál ideggyógyász szakorvost bízta meg, aki megállapította, hogy Matuska – a vád tárgyává tett cselekmény elkövetésének a napján – „akaratbeli képességét kizáró nagyzásos... téveszmékben szenvedő paranoiás elmebeteg volt”.

A perbeszédben (mely közben Matuska végig topogott, és látványosan unatkozott) a védelem azzal érvelt, hogy a vádlott elmebetegségben szenved, az ellenőrző szakértő szerint paranoiás, „nyilvánvalóan nem normális”. A vád ezzel szemben azzal érvelt, hogy Matuska cselekedetei, a precíz tervezés ép elmét kíván, továbbá Leó professzor létezésére semmiféle bizonyíték nincs, csupán a vádlott kitalációja. A vád képviselője szerint Matuska Szilveszter egy épelméjű terrorista, aki megérdemli a büntetést. A vádlott az utolsó szó jogán kijelentette: „Meg vagyok győződve róla, hogy az én ügyemben a királyi törvényszék már határozott.”

A pestvidéki törvényszék a bizonyítékok alapján Matuska Szilvesztert 1934. november 20-án halálra ítélte. Az ítélet indokolása – kisebb szünetekkel – majdnem hét órán keresztül tartott. A hosszú – és megdöbbentően sok irreleváns részletet tartalmazó – indokolás oka a merénylethez kapcsolódó politikai szálak leplezése lehetett. Az ítélet indokolása megállapította, hogy Matuska indítéka „anyagi haszon reménye találmányainak értékesítése révén” volt, és bár kommunista, ez a tény a cselekmény elkövetésével kapcsolatba nem hozható.

A fellebbezések után először 1935-ben a Tábla, majd 1935 decemberében a Kúria is jóváhagyta a halálos ítéletet, amit azonban soha nem hajtottak végre, mert Ausztria azzal a kikötéssel engedélyezte Matuska kiadatását, hogy a halálbüntetés nem lesz végrehajtható. Így Matuska Szilveszter 1936. február 28-án kegyelmet kapott, és az ítéletet életfogytiglani szabadságvesztésre változtatták, melyet a Váci Országos Királyi Fegyházban

hajtottak volna végre. Ám a történelem Matuska kezére játszott. 1944 végén – mikor a szovjet csapatok elfoglalták Vácot – bizottságot alakítottak az ítéletek felülvizsgálatára. Matuska Szilveszter előadta a bizottság előtt, hogy egy német katonai tehervonat felrobbantásáért volt bezárva, így – mivel minden további nélkül hittek neki – kiengedték, és szolgálatba állították a váci rendőrkapitányságon. Innen két nap elteltével megszökött.

További életéről nincsen hiteles adat, viszont számos elmélet látott napvilágot. Az egyik szerint két katona talált rá, és felakasztották, egy másik szerint azonban visszatért Csantavérre, ahol azonban nem maradhatott, mert többen felismerték, és félt a lincseléstől. Ezen a ponton megint csak szétválnak a találgatások. Egyesek szerint egy közeli folyóba menekült, ahol vagy a golyózápor vagy a víz végzett vele, mások szerint sikerült elmenekülnie Csantavérről, és öregkorában békésen halt meg. Egyesek pedig úgy vélik, hogy miután megszökött a váci büntetés-végrehajtási intézetből felismerte egy járókelő, aki dühében botjával agyonverte. A legvalószínűbb mégis az, hogy még 1945 elején öngyilkosságot követett el, felakasztotta magát.

Végezetül nem tudok átsiklani a fölött a kérdés fölött, hogy vajon milyen bűncselekményért is felelne Matuska Szilveszter – a Biatorbágyon elkövetett robbantásra szorítkozva –, ha cselekményét napjainkban követné el. A cselekmény minősítése semmiképpen sem egyszerű, tekintettel az ismeretek hiányára. Azonban – figyelemmel arra, hogy a halálos eredmény nem vitatható – alapvetően két bűncselekmény megállapítása merülhet fel lehetőségként: a Btk. 166.§ (1) bekezdésébe ütköző, és a (2) bekezdés f) pontja szerint minősülő több emberen elkövetett emberölés büntette⁴, vagy a Btk. 184.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés d) pontja szerint minősülő halálos tömegszerecsétlenséget okozó közlekedés biztonsá-

⁴ A (2) bekezdés más pontjai is felmerülhetnek minősítésként, ezek tárgyalásától azonban helyhiány miatt eltekintek

ga elleni büntett. Az utóbbi cselekmény büntetési tételének felső határa tizenöt évi szabadságvesztés, míg az előbbi akár életfogytiglani szabadságvesztéssel is büntethető. A két bűncselekményt esetünkben a szándék alapján lehet elhatárolni egymástól. Amennyiben – akárcsak eshetőséges – szándék is megállapítható a halálos eredmény vonatkozásában, Matuska Szilveszter emberölés büntettéért fog felelni. Ha azonban a merénylő szándéka csupán a veszélyhelyzet előidézésére irányult, és pusztán gondatlanság terheli az eredmény tekintetében (limitált veszélyeztetési szándék), akkor a közlekedési bűncselekmény állapítható meg terhére.

Ne feledkezzünk meg azért arról se, hogy amennyiben elfogadjuk Matuska Szilveszter azon állítását, miszerint szándéka egy tehervonat felrobbantására irányult, úgy a vád tárgyává tett cselekmény minősítése is módosításra szorul. Tehervonat kisiklását célzó szándék esetében Matuska Szilveszter terhére a mozdonyban utazók számának megfelelően több emberen elkövetett emberölés büntette (vagy annak kísérlete), emellett az életüket vesztett utasok számának megfelelő rendbeliségű gondatlan emberölés vétsége, és a sebesültek számához igazodó rendbeliségű gondatlan testi sértés vétsége állapítható meg.

*„Matuska édes, Matuska drága,
robbantsa fel a mi iskolánkat!
Nekünk a lógás, neked a foglár,
ez az igazi jó!”⁵*

⁵ A hivatkozott gyermeknépdal második strófája

Az ügyész a polgári perben

Írta: Minárik Ferenc

Az ügyészség - a kontinentális jogrendszerben általánosan elfogadottan - elsősorban a vádfunkciót ellátó szervezet. Ennek megfelelően az ügyészség intézményét hazánkban e feladat ellátásra hívta életre a királyi ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. tc. Ugyanakkor az ügyész polgári perben való részvétele nem idegen a polgári demokráciáktól, ahogy a rendszerváltást követően a Magyar Köztársaság Alkotmánya is ennek szellemében határozza meg az ügyész feladatait: „A Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogainak a védelméről, valamint az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről. Az ügyészség törvényben meghatározott jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a vádat a bírósági eljárásban, továbbá felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett. Az ügyészség közreműködik annak biztosításában, hogy mindenki megtartsa a törvényeket. Törvénysértés esetén - törvényben meghatározott esetekben és módon - fellép a törvényesség védelmében.”¹

Az ügyész polgári perben való részvételének vizsgálata jól mutatja annak a szemléletnek a változását, hogy az állam az egyes történelmi korszakoktól, illetve hatalmi berendezkedéstől függően mennyire akart a közérdek védelmének örve alatt a felek rendelkezési jogába beleszólni. Ahogy arra Wopera Zsuzsa is rámutat: „az ügyész perbeli jelenlétére vonatkozó polgári eljárásjogi szabályok erősen korfüggőek”²

Az ügyész polgári eljárásban való részvételének lehetőségéről az ügyészi testületet létrehozó törvénycikk még nem szólt, azonban ezt már a XIX. században, - igaz csak korlátozott mértékben - más jogszabályok biztosították az „alárendelt ügyészségek”³ számára. Elsőként a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. engedett keresetindítási jogot az ügyésznek. Így például semmisségi keresetet nyújthatott be mindkét házastárs ellen, felléphetett, ha valamelyik felet megtévesztették, a gyámhatóság pedig a megtámadási jogát az árvaügyészen keresztül gyakorolta.⁴ Az 1911. évi Pp. csak törvényben, egyedileg meghatározott esetekben tette lehetővé az ügyészi részvételt. Házassági perekben azonban akkor is részt vehetett, ha törvény szerint félként nem léphetett fel. Ebben az esetben jogában állt az iratokat megtekinteni és fellebbezéssel élni. Semmisségi perekben abban az esetben is a fél jogait gyakorolta, és mind a házasság érvényessége, mind érvénytelensége érdekében felléphetett, ha a keresetet nem ő indította.⁵ Talán ezzel a történelmi tradícióval is indokolható az, hogy a ma hatályos polgári eljárásjogunk is zömmel a házassági és más családjogi jogviszonyok körébe tartozó esetekben engedi meg az ügyész keresetindítását.⁶

Az ügyész polgári perbeli szerepét és általános polgári eljárásbeli jogállását illetően a szocialista eljárásjog döntő fordulatot hozott. Az 1952. évi Pp. a centralizált szocialista államberendezkedésnek megfelelően (noha az ügyészség immár kikerült az igazságügy miniszter irányítása alól) az ügyésznek általános keresetindítási és fellépési jogot biztosított

¹ Alkotmány 51. §

² Wopera Zsuzsa /szerk./: Polgári perjog-Általános rész (Kjk-Kerszöv, Budapest, 2005): 127.old.

³ Az alárendelt ügyészség azt jelenti, hogy az ügyészi szervezet nem függetlenül, hanem az igazságügy miniszternek alárendelve működött. (1871. évi XXXI. tc. 5.§)

⁴ 1894. évi XXXI. tc 47. §; 56. §

⁵ 1911. évi I. tc. 644. §

⁶ Vö. pl.: Csjt. 14§ (1), 15. § (2), 72/A 3.§, Pp. 281.§ (1)

az állam és az egyes dolgozók érdekében.⁷ A szocialista rendelkezési elvvel nem volt összeegyeztethető az eljárásban közvetlenül érdekelt, materiális fél keresetindítási joga. A törvény éppen ennek érdekében ruházta fel az ügyészt minél szélesebb jogkörrel. Az ügyészre vonatkozó szabályokat az 1954. évi Pp. novella kibővítette és a 2/A. § beiktatásával részletesen szabályozta az ügyész perbeli jogállását. Ennek értelmében az állam és az egyes dolgozók érdekében - kivéve, ha jogszabály értelmében valamely jog kizárólag személyesen érvényesíthető - az ügyész is jogosult a bíróság előtt eljárást indítani, továbbá jogosult a megindított eljárásban, annak bármely szakaszában s bármely fél érdekében fellépni. Az ügyészt az általa indított vagy abban az eljárásban, amelyben valamelyik fél érdekében fellépett, megilletik mindazok a jogok, amelyek a felet megilletik, egyességet azonban nem köthet, jogról le nem mondhat, illetőleg jogokat el nem ismerhet. Ha a fél az eljárásban részt vesz, közte és az ügyész között olyan viszony keletkezik, mint a Pp. 51. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti pertársaság (azaz egyszerű pertársaság jön létre). Ha az ügyész az eljárásban akként vesz részt, hogy nem lép fel kifejezetten egyik fél érdekében sem, az eljárás során nyilatkozatokat tehet, illetőleg a bíróság őt nyilatkozattételre felhívhatja. Ebben az esetben az ügyész fellépésével közte és a fél között pertársaság nem keletkezik. Az eljárás során hozott határozatokat ilyen esetben is közölni kell az ügyésszel." A Pp. mind e mellett az ügyésznek általános „szocialista törvényesség őri” funkciót is biztosított, a polgári peres és nem peres eljárásokban a bíróság munkája felett.

A fentiek alapján helytállónak tekint-
Ahetjük Névai László megállapítását: "a szovjet modell adaptálása az ügyész perindítási, fellépési jogát általánossá tette, sőt belső, ügyészi szervezetre vonat-

kozó normákkal az ügyész eljárását ösztönözte, kötelezővé tette bizonyos jogviszonyokban, abból a téves dogmatikai felfogásból, hogy az ügyészség a törvényesség őre."⁸

Ezt követően 1972-ben került sor a Pp. ismételt módosítására. Az új szabályozás nem érintette az ügyész jogait általánosságban, azonban nagyobb hangsúlyt helyezett az eljárásban érdekelt felek jogainak érvényesülésére. Így többé nem indíthatott pert olyan jog iránt, amelyet jogszabályban meghatározott személy, vagy szerv érvényesíthetett.⁹ A több mint húsz éven át hatályban lévő szabályozást sokan a szocialista polgári jog legnagyobb vívmányának, a törvényesség zálogának tekintették.¹⁰

A rendszerváltást követően felerősödtek azonban azok a nézetek, amelyek úgy gondolták, hogy sem a polgári per jellegével, sem az Alkotmányban biztosított rendelkezési joggal nem fér össze az ügyész túlzott szerepvállalása a polgári perben. Ahogy Fürész Klára fogalmaz: „A jogosítványok korlátozott terjedelmét a polgári ügyek természete határozza meg. A polgári perekben és peren kívüli eljárásokban a rendelkezési jog elvéből következően tiszteletben kell tartani a felek akaratát, ugyanakkor a köz és esetenként az egyén érdekeinek védelmére biztosítani kell az ügyészi perbe lépés lehetőségét.”¹¹

A fent említett kollíziót és szakmai ellentétet oldotta fel az Alkotmánybíróság az 1/1994. (I. 7.) határozatában. Az AB megsemmisítette az ügyész általános perbeli fellépési jogát, a fellebbezési jogosultságát, ha az elsőfokú eljárásban nem vett részt, valamint a felülvizsgálati kérelem benyújtására vonatkozó jogát. A határozatban a taláros testület rámutatott

⁸ Névai László: Ügyészségi tanulmányok (1979, Bp.): 165. old.

⁹ Az 1972. évi módosítást követő Pp. 2.§ (2)

¹⁰ Vö. Beck Salamon. A felek és más perbeli személyek (In: Polgári eljárásjog I., 1958): 201-202. old.

¹¹ Kukorelli István /szerk./: Alkotmánytan I. (Osiris, Bp., 2003): 515. old.

⁷ 1952. évi Pp 2.§ (1) „Az állam és az egyes dolgozók érdekében azonban az ügyész is jogosult polgári pert indítani vagy a megindított perben, annak bármely szakaszában s bármelyik fél érdekében fellépni.”

arra, hogy az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében megfogalmazott emberi méltósághoz való jogot minden ember veleszületett jogaként deklarálták, amitől senkit sem lehet önkényesen megfosztani. Ez a jog magában foglalja az önrendelkezés szabadságához való alkotmányos jogot, amelynek korlátozására kizárólag az Alkotmány 8. § (2) bekezdésében meghatározott keretek között kerülhet sor.¹² Az önrendelkezési jog tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési elv azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Az általános ügyészi keresetindítás jog, amelynek alapján az ügyész fontos állami, vagy társadalmi érdekből a fél helyett keresetet indíthat sérti az egyén önrendelkezési jogát és cselekvési autonómiáját.¹³

A törvény rendelkezése diszkrecionális jogkört biztosít az ügyészek számára annak eldöntésére, hogy a társadalom védelme érdekében pert indítsanak, vagy a perben fellépjenek. A rendelkezési jog azonban azt is magában foglalja, hogy a fél autonómiája az állami beavatkozással szemben is védve van. Az ügyész ilyen beavatkozása tehát sérti e jognak a lényeges tartalmi elemét. A polgári per rendelkezési jogának sérelme mindezek felül ellentétben áll az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiság követelményével.¹⁴

Ugyanakkor az ügyészségnek az Alkotmány 51. § (3) bekezdésében foglalt feladatainak ellátása érdekében óhatatlan annak biztosítása, hogy az ügyész keresetindítási joggal rendelkezzen abban az esetben, ha a fél jogainak érvényesítésére képtelen, hiszen ez magának a jogállamnak a feladata is egyben.

Az AB határozatát követően került sor az ügyész perbeli részvételének jelenleg hatályos, a jogállamiság elvének megfelelő szabályainak kidolgozására. A szabályok a törvény I. fejezetében kerültek elhelyezésre, az ügyész részvétele a polgári perben cím alatt. Az ügyész a perben részt vehet felperesként, alperesként, felléphet a mások között folyamatban lévő perben, és a más által indított perben – amennyiben ő is jogosult volt a perindításra – az elsőfokú ítélet meghozataláig beléphet. Tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a jogaiban formai változás nem következett be.

Az ügyész keresetet indíthat, ha jogszállás erre kizárólag feljogosította, vagy más jogosult mellett feljogosítja (tehát ha többekkel együtt perelhet), vagy ha a jogosult jogainak védelmére bármely okból nem képes. Azonban még ennél is lényegesebb eltérés a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a törvény kifejezetten megtiltotta az ügyész keresetindítását, olyan jog iránt, amelyet csak törvényben meghatározott személy, vagy szervezet érvényesíthet.¹⁵ Az ügyész perbeli részvételének másik lehetősége az ügyész fellépése. Mivel nem csak a perindítás előtt, hanem a per folyamán is bekövetkezhet olyan ok, ami miatt a fél jogainak érvényesítésére képtelenné válik, ezért továbbra is lehetőséget ad a törvény a per folyamán történő bekapcsolódásra. Igaz ezt azzal a megszorító kritériummal teszi, hogy csak abban az esetben léphet fel ilyen esetben, amennyiben a keresetindítási jog megillette volna.¹⁶ „Az ügyészi fellépés tehát nem önálló jogosítvány, hanem a perindítási jog „dinamikus mozzanata” azaz egy már megindult perben való részvétel azon megfontolás alapján, amely a konkrét esetben a keresetindítási jogot is megalapozta volna.”¹⁷ Az ügyész az eljárás bármely szakaszában perbe léphet, igaz a másodfokú eljárásban csak kivételes esetben kerülhet erre sor. Az ügyész a más

¹² Vö. 8/1990 (IV. 23.) AB határozatban foglaltakkal

¹³ 1/1994. (I. 7.) AB határozat

¹⁴ 9/1992 (I.30.) AB határozat

¹⁵ Pp. 9. § (1)

¹⁶ Pp. 9. § (2)

¹⁷ Kiss Daisy: A polgári per titkai (HVG-ORAC, Bp., 2006): 284. old.

által indított perbe beléphet.¹⁸ Ebben az esetben egy pertársaság alakul ki ezen az oldalon. Az ügyész a perbe a fél kérelmére, illetve a bíróság közlése alapján léphet fel.¹⁹ A fellépést a bíróságon be kell jelenteni. (Ez általában írásban történik.) Ha a fellépésre a Ptké. 32. § alapján került sor, akkor a fellépés bejelentésekor az ügyésznek a fellépéssel egyidejűleg indítványt kell tennie, amennyiben a körülmények ezt nem teszik lehetővé, akkor azt legkésőbb a tárgyalás berekesztéséig kell közölnie.

Az ügyész perbeli jogállása aszerint különbözik, hogy az általános felhatalmazás, vagy külön jogszabály alapján jár el. A külön jogszabály alapján indított perekben a fél jogait gyakorolja.²⁰ Aki a per megindítására külön jogszabály alapján maga is jogosult lett volna az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig beléphet.²¹ Abban az esetben, ha az általános felhatalmazás alapján jár el, megilletik mindazok a jogok, amelyekkel a fél rendelkezik, de egyezséget nem köthet, jogról nem mondhat le, illetve jogot nem ismerhet el.²²

Az ügyész által indított perben előterjesztett viszontkereset a perben érvényesített igény jogosultja ellen előterjesztettnek tekinthető, azzal a kikötéssel, hogy ilyen esetben az ügyész is előterjesztheti a védekezést. Az ügyészt e mellett megilleti a fellebbezés és a felülvizsgálat joga. Perújítást abban az esetben is előterjeszthet, ha az alapeljárásban nem vett részt.²³

Az, akinek a igénye érvényesítése céljából az ügyész pert indít a perben félként vesz részt. Mint említettem ilyen esetben, ha a perben vagy az ügyész, vagy az ilyen személy fellép pertársaság fog keletkezni. Az ügyész által indított perben

hozott ítélet anyagi jogi ereje ki fog terjedni az eljárási cselekményeivel részt nem vett anyagi jogosultra, ha az ítéletet neki is kézbesítették és az vele szemben is jogerőre emelkedett.²⁴ Így ugyanabból a ténybeli alapból származó, ugyanazon jog iránt nem indíthat keresetet.

Összefoglalva: a jelenleg hatályos szabályozás sikerrel oldotta meg azt a problémát, amely az önrendelkezési jog az állam általi sérthetetlensége, illetve azon igény között áll fent, hogy a törvényesség megtartása mellett az államnak igenis fontos feladata egyes igények minden körülmények közötti, akár egy állami hatalmi apparátus segítségével való érvényesítése.¹

ⁱ Felhasznált irodalom:

Beck Salamon. A felek és más perbeli személyek (In: Polgári eljárásjog I., 1958)
Kiss Daisy: A polgári per titkai (HVG-ORAC, Bp., 2006)
Kukorelli István /szerk./: Alkotmánytan I. (Osiris, Bp., 2003)
Névai László: Ügyészégi tanulmányok (1979, Bp.)
Wopera Zsuzsa /szerk./: Polgári perjog-Általános rész (Kjk-Kerszöv, Budapest, 2005)

¹⁸ Pp. 64. § (3)

¹⁹ Pp. 9. § (2)

²⁰ Pp. 9. § (4)

²¹ Pp. 64. § (3)

²² Pp. 9. § (3)

²³ Pp. 261. § (2)

²⁴ Pp. 229. § (2)

A Rajk-per Írta: Vattamány Gyula

Az ÁVH, melynek kulcsfontosságú szerepe volt a koncepciók perek lebonyolításában, eleinte a fokozatos szovjetizálás ellen fellépők ellen gyűjtött adatokat, állított össze hamis vádak, gyártott hamis bizonyítékokat, s próbált hamis beismerő vallomásokat kicsikarni belőlük. 1949 után azonban a sztálini és a szovjet példát követve a Párt belső köreiben is megkezdődött koncepciók perekkel a tisztogatás.

Az belső ellenséggel szembeni első „igazi” kirakatper a Rajk-per volt. Ez lett a sztálini „iskolapéllda”, a mintaper. Tanulmányozására a keleti tömb országai Magyarországra rendelték a csekély anyagismerettel és tapasztalattal rendelkező biztonsági tisztjeiket. Itt született meg a fikció Noel Fieldről, aki minden korábban nyugati száműzetésben élt kommunistát „beszervezett” az amerikai hírszerzésbe, hogy rajtuk keresztül „imperialista” és „titoista” ügynököket csempésszen Kelet-Európa kommunista pártjaiba. A „Field-kapcsolat” kommunisták százait vitte a halálba vagy juttatta börtönbe Magyarországon, Lengyelországban, az NDK-ban és Csehszlovákiában.

Mi az, hogy koncepció-per? A koncepció per – modern formájában – az államterrorizmus politikai koncepció szolgálatába állított propagandaeszköze. Előzetesen megtervezett, koholt vádakra felépített, a jogállamiságot, törvényességet sértő, de külső formájában megtartó politikai indíttatású bírósági eljárás, ahol a per – egy bizonyos állami, pártpolitikai célnak alárendelve – egy ideológia, politikai elgondolás, elmélet drasztikus terjesztését, tudatosítását szolgálta.¹

A koncepciók perekben belül különbséget teszünk a kiemelkedő, meghatározó, „húzószemélyiségek” elleni kirakatperek és általában az ezekhez szorosan kapcsolódó

tömeg-/mellékperek között. Az előbbieket általában nyilvános, válogatott nézőközönség előtt rendezett, a rádió által közvetített tárgyalások voltak, míg az utóbbiakat többnyire zárt ajtók mögött bonyolították le, s egyfajta „suttogó propaganda” révén töltötték be történelmi hivatásukat.

A koncepció-per lényege az, hogy nincs büntetés, csak koncepció. Van egy politikai cél, ehhez kell keríteni vádlottakat és ehhez kell megkonstruálni a pert. Politikai koncepció például az, hogy egy szabad választáson nagy többséget szerzett pártot kisebbségi párttá kell nyomorítani. Ekkor megrendezik az „összeesküvést”. Politikai koncepció az is, hogy véget kell vetni az egyház védekező harcának, legyűrni a vallásos ellenállást. Ekkor rendezik meg a Mindszenty-peret. A koncepció most, 1949-ben az történt, hogy az egész kommunista világ előtt kompromittálni kell, befeketíteni és leleplezni a Sztálin által kiteszített szakadár jugoszláv államfőt, Titót. Ekkor, mint más közép-kelet európai államokban is ezidőtájt (Csehszlovákia: Slanský; Bulgária: Kosztov; Albánia: Koci Dzodze), Magyarországon megrendezték a Rajk-peret.

A terhelt

Rajk László 1930-ban kapcsolódott be a Rkommunista mozgalomba, 1931-ben a párt tagja lett. Harcolt a spanyol polgárháborúban, majd Franciaországban élt. 1941-ben pártutasításra hazatért. Ugyanebben az évben letartóztatták és elítélték. Szabadulása után, 1944-ben a párt Központi Bizottságának titkára, a Magyar Front egyik vezetője lett. A II. világháború alatt az ellenállási mozgalom egyik fő szervezője és irányítója volt. 1944 végén a nyilasok nyugatra hurcolták. A háború után a kommunista párt legfelsőbb vezetésének és titkárságának tagja, rövid ideig a Magyar Dolgozók Pártja budapesti bizottság titkára, később a párt főtitkárhelyettese, országgyűlési képviselő, 1946-48-ig belügyminiszter, 1948-49-ig külügyminiszter volt.

¹ Darai Lajos (2003), A koncepció per gyökerei. In: Markó László (összeáll., 1997), Általános történelmi fogalomgyűjtemény, Budapest

Rajk László, mint korábban a Nyugaton Rélt kommunista, kiváló céltábla volt Sztálinnak, csakúgy mint Rákosinak, aki korlátlan hatalomra törekedve a népszerű Rajkban látta legveszélyesebb vetélytársát, továbbá Péter Gábor, az ÁVH vezetője és Farkas Mihály hadügyminiszter is évek óta áskálódott ellene.

A formálódó vád

A forгатókönyv nehezen készült. Kezdetben még arról volt szó, hogy az aktuális szovjet minta nyomán egy nyugatos-kozmopolita-zsidó értelmiségi kémpert rendezzenek. Az AVÓ-n belül már 1946 körül adatokat gyűjtöttek Szőnyi Tiborra, az MDP KV káderosztályának későbbi vezetőjére és svájci csoportjára vonatkozólag, majd figyelni kezdték az Angliából hazatérteket, utoljára, a Titóval történt szakítás után a spanyol polgárháború önkéntesei váltak gyanússá. A szovjet engedéllyel Prágából Budapestre hurcolt Noel Field „vallomása” alapján Szőnyit 1949. május 18-án letartóztatták. Vallatása során május 23-án ejtette ki először Rajk László nevét, ami új irányt adott a nyomozásnak, megkezdődött Rajk volt munkatársainak, a per potenciális áldozatainak a „begyűjtése”. Egy héttel rá, május 30-án már maga a külügyminiszter, Szőnyi „felsőbb kapcsolata” is egy cella foglya volt. A Szőnyi-ügyből Rajk-ügy lett – Moszkva jóváhagyásával.

Eleinte még nem volt világos, hogy mi legyen a konkrét vád Rajk ellen. Kezdetben azzal vádolták, hogy amerikai kém, amit semmilyen ténnyel sem tudtak alátámasztani. Azt állították, hogy a Horthy-rendőrség 1932-ben szervezte, s mint rendőrspiclitépítette be a kommunista pártba, a rendőrség utasítására vett részt a spanyol polgárháborúban, ahol „trockista tevékenységet” fejtett ki, majd „kapcsolt be” itthon a pártba más ügynököket, s a magyar rendőrség adta át az amerikaiaknak és az UDBÁ-nak. A trockizmus mellett nacionalizmussal is vádolták. Rákosi kérte, hogy a jugoszláv nyomozati szál erősítésére tartóztassák le a Moszkvában levő „titoista kémet”, Lazar Brankovot, a budapesti jugoszláv követség volt ügyvivőjét (aki egyébként a Komin-

form-határozat után szembefordult Titóval), és adják át a magyar hatóságoknak; ami meg is történt.

Rákosi látván, hogy a monstre per Relőkészítésében tapasztalatlan ÁVH nem képes áttekinteni és uralni a pszichikai és fizikai erőszakkal kicsikart vallomások tömegét, segítséget kért Moszkvától. Június végén érkeztek meg a szovjet tanácsadók, Bjelkin altábornagy vezetésével. A tapasztalt Bjelkin átvéve a nyomozás közvetlen irányítását, rendet teremtett a kikényszerített vallomások között. Visszafogta a verésen alapuló vallatási módszert, s inkább a lélektani megdolgozásra, az együttműködésre helyezte a hangsúlyt. Taktikája eredményesnek bizonyult, Rajk is megtört, vállalta a neki szánt szerepet.

A koncepció

A per koncepciója Bjelkin és Rákosi közös Aszellemi terméke volt – az alapkoncepció mégis inkább Bjelkiné és főnökeié. A vádiratot elejétől a végéig Rákosi szerkesztette, a kész művet augusztusban külön repülőgépen Moszkvába vitte, és Sztálin hagyta jóvá. De a párt első titkára volt a tárgyalás főrendezője is, amelynek középontjában a jugoszláv vezetők és nemzetközi kémhálózatuk „leleplezése” állt. Háttérbe szorult a trockizmus és a nacionalizmus vádja, előtérbe került a jugoszláv ügynöki tevékenység, Rákosi meggyilkolására és az államrend megdöntésére irányuló összeesküvés, egy katonai puccs tervezése jugoszláv kezdeményezésre. „[...] ennek a pernek a jelentősége nemzetközi. [...] A vádlottak padján itt nemcsak Rajk és társai ülnek, hanem külföldi gazdáik imperialista felbujtói is, Belgrádban és Washingtonban. [...] a

A Rajk-per tárgyalása: a közönség

magyar népbíróság Rajk László és összeesküvő bandája felett ítélkezve politikai és morális értelemben ítélkezik Jugoszlávia árulói, Tito [...] bűnszövetkezete felett is.” – szövege a vádbeszéd. A „vallomások” pedig megerősítették, nem „egyedi” esetről van szó: Tito egy összehangolt terv alapján hasonló kém- és összeesküvő tevékenységet támogat minden kommunista államban. Így a perek „átgöngyölíthetőek” lettek, a többi kelet-európai országba.

A színjáték

Rajkot az ÁVH Péter Gábor személyes irányításával 1949. május 30-án késő este tartóztatta le. Az eljárás minden tekintetben jogszerűtlen volt: az Országgyűlést, a Kormányt nem értesítették előre, sőt a Magyar Dolgozók Pártja választott vezető szervei is csak utólag járultak hozzá a Központi Vezetőség és a Politikai Bizottság tagjának letartóztatásához. (Másnap reggelre, május 31-ére hívták össze a Központi Vezetőség ülését, de azon még nem számoltak be Rajk és társai sorsáról.)

Rajk kezdetben minden vádat tagadott, ám vallató elvtársai, Kádár János belügyminiszter és Farkas Mihály meggyőzték, hogy a per célja csak megfélemlítés lesz, és a halálos ítélet végrehajtására nem kerül sor. Így Rajk minden vádat beismert. A nagy kirakatper nyilvános tárgyalására 1949. szeptember 16-22-e között került sor a Vasas-székházban.

Szász Béla és mások emlékezéseiből tudjuk, hogyan folyt a tárgyalás előkészítése, hogyan tanították be a vádlottakkal, tanúkkal vallomásaikat – mindezt megerősítették az ezt végző államvédelmi tisztek 1954-ben.

Szeptember 6-án Alapy Gyula ügyész aláírta a vádiratot, mely meghatározta a vádlottak végleges körét is, – ebben az utolsó napokig történtek változások – valamint a nyilvános tárgyaláson fellépő tanúk listáját. A tárgyalás szeptember 15-én kezdődött, dr. Jankó Péter elnökletével – a bíróság négy tagja laikus népbíró volt. A védőket Péter választotta ki és készítette fel, átnézte előre leíratott beszédeiket. Jankót és

Alapyt Rákosi lakására hívta, ott beszélte meg velük feladataikat. A védők és a népbírák a tárgyaláson teljesen passzívan viselkedtek, a vádlottaknak és tanúknak csak Jankó és Alapy tett fel alaposan begyakoroltatott, katekizált kérdéseket. Nem volt ritkaság az olyan lélektani abszurdum sem, hogy amikor a hamis vádakkal elhurcolt Rajkot a bíróság elnöke teátrálisan megkérdezte, hogy végül is ki hiúsította meg összeesküvő terveit, a vádlott nem azt mondta, hogy a rendőrség, vagy a kémelhárítás, hanem így felelt: „A nagy Sztálin és a bölcs Rákosi.” Rajknak – társaihoz hasonlóan – el kellett mondania a „munkásellenes” szövegeket. Iskolás, gyerekes hangvételtől tanúskodik vallomásaiban az a része, amely az összeesküvés célját és módját így írta le: „A legmesszebbmenő kegyetlenség, mélysárlás azokkal a demokratikus erőkkel szemben ... amelyek a kapitalizmust fokozatosan likvidálták, a földeket felosztották, az üzemeket, bankokat államosították és így tovább.”

A Rajk-per tárgyalása: a Népbíróság: Dr Jankó Péter tanácselnök, Barcs Sándor, Czéh József dolgozó paraszt, Simon Lajos és Koszta Gyuláné

Rákosi dolgozószobájából hangszórón végighallgatta a tárgyalást, ha valamivel elégedetlen volt, telefonon utasította a színhelyen irányító Pétert. A tárgyalás jegyzőkönyve – az ún. Kék Könyv – nagy példányszámban jelent meg, amely bizonyos helyeken (nem lényegesen) eltér a napilapok tudósításaitól, a szerkesztés tehát az ítélet meghozatala után is folytatódott.

Az eredeti tárgyalási jegyzőkönyvet megsemmisítették. A rehabilitációs eljárás során azonban bizonyos figyelemre méltó megállapításokat így is tettek. Például azt, hogy Rajk kihallgatásakor születési dátumát hibásan adta meg – március helyett

májust mondott – és mivel ezt akkor nem vették észre, a Kék Könyvben is így szerepel. A tárgyalás hangfelvételéből pedig kitűnt, hogy magát Rajk Lászlónak nevezte meg, de ez már a Kék Könyvből nem derül ki. A felülvizsgálat megállapítása szerint „mintegy jelezve azt, hogy ami vele ott történik, az nem felel meg a valóságnak.”

Az egész koncepció kulcsfigurája, Noel Field nem szerepelt a vádlottak között, noha az ÁVH fogságában volt és beismerő vallomást tett, de még tanúként sem szerepeltették. Még különösebb volt a tanúk köre. A tárgyaláson a nagy felhajtáshoz képest kevés tanút vonultattak fel, ezek viszont kivétel nélkül letartóztatásban voltak és talán egy-két kivétellel valamelyik mellékperben később elítélték őket. Vagyis ez olyan per volt, ahol a tanúkat is elítélik. Sok szó esett az illegális mozgalom problémáiról, de egyetlen szabaddal levő kommunistát vagy spanyolországi önkéntest sem léptettek fel tanúként, olyanokat sem, akiknek állításait, tanúskodását a nyomozás során feltárták.

A Rajk és hét társa feletti ítéletet szeptember 24-én hirdették ki. Rajk Lászlót, Szőnyi Tibort, Szalai Andrást kötél általi halálra, Lazar Brankovot és Justus Pált életfogytiglani szabadságvesztésre, Milan Ognyenovicsot kilencévi fegyházra ítélték; Pálffy György altábornagyot és Korondy Béla rendőrezredest átadták a katonai bíróságnak, amely mindkettejüket halálbüntetéssel sújtotta. A halálos ítéleteket október 15-én, illetve 24-én hajtották végre.

A Rajk-per, a magyarországi „antititoista” tisztogatások utolsó szálait végül 1950 novemberében kötötték el, ekkor mondták ki a „rajkisták” százait érintő titkos mellékperek utolsó ítéleteit.

A Rajk-per felülvizsgálatát 1954. július 9-én kezdték meg, és már szeptember 3-án összefoglaló jelentés készült, amely megállapította: Rajk Lászlót hamis vádak alapján ítélték el. Szeptember 13-án elkészült a zárójelentés, amely a pert teljes egészében koholmánynak minősítette. Ennek ellenére Rákosinak 1955 novembe-

rég sikerült elhúznia a rehabilitációs tárgyalást, amit a per emlékezetes nyilvánosságával ellentétben titokban folytattak le. Az áldozatok ünnepélyes újratemetésére – amely döntő lökést adott a forradalomhoz – pedig csak a fő felelős bukása után, 1956. október 6-án kerülhetett sor.

A Rajk-per tárgyalása: Brankov és Boarov szembesítése

A nemzetiségek helyzete 1848-ban

Írta: Kerekes Ágnes

„Néha úgy elfogytunk, magunk sem találtuk
magunkat

Néha a magyar is idegen volt
Néha az idegenből lett a legjobb magyar.”

/Babits Mihály/

Talán nincs még egy olyan terület Európának, ahol a történelem forgataga annyi népet sodort volna egymás mellé, mint a Duna völgyében, Magyarországon. A nemzetiségi kérdés a 18. század végétől, a nemzeti ébredés korszakától kezdett lényegessé válni, és különösen hangsúlyossá vált az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idejére.

Ekkor a nemzetiségi kérdés minden időnél jobban kiéleződött. A nemzetiségek éles csatát vívtak az autonómiáért és nemzetiségi gyűlésért, melynek célja a nemzeti fejlődés biztosítása volt. Ennek ellenére a kormány mindenkinek személyes szabadságot biztosított, de kollektív jogokat nem adott. A Batthyány kormány jelszava ugyanis a következő volt: „Egy ország, egy nemzet.” Ez a mondat a kormány politikai nemzet felfogására utalt.

Az ország nem magyar népei körében a forradalom kezdetekben nagy lelkesedést váltott ki. A magyarsághoz hasonlóan a nemzetiségi parasztságot is érintette a jobbágyszabadság. A vezetőréteg megfogalmazta nemzeti követeléseit. Az egyes nemzeti mozgalmak mind hasonló célt tűztek ki maguk elé: a nemzeti fejlődés minél szélesebb körű biztosítását. Ezért egymással is szembekerültek, s érdekeik összeegyeztetése szinte lehetetlen volt.

A szlovák nemzetiségi mozgalom vezetői 1848 májusában Lipótszentmiklóson gyűltek össze. Követelték, hogy a nemzetiségek használhassák anyanyelvüket az országgyűlésen, s hogy lehessenek külön gyűléseik is. Emellett ragaszkodtak ahhoz, hogy a szlovák nyelvet használhassák az adminisztrációban és az igazságszolgáltatásban. Ezen kívül sajtószabadságot, gyülekezé-

si jogot, a választójog kiterjesztését és az agrárkérdés rendezését követelték. Vezetőik között volt Štúr, Hodža és Hurban, aki azt írta, hogy a szlovákoknak most kell a szabadságukért küzdeniük, és emellett most kell az új generációról gondoskodniuk. Ezen okok miatt a szlovák értelmiségiek többsége a Habsburgok oldalára állt, mert a magyar kormány nem volt hajlandó követeléseiket teljesíteni.

A románok Balázsfalván tartották a gyűlésüket, ahol követeléseiket megta-
nácskozták, amik közül a legfontosabb a jobbágyszabadság és a törvények román nyelvre való lefordítása voltak. A 12 pontban a magyarok által követelt Uniót, az értelmiség nyomására, elutasították. Véleményük szerint az unió a román nemzetet inkább pusztulásba döntené, semhogy szabadsághoz juttatná. Szerintük addig nem lehet szabadságról beszélni, amíg a nem magyarok nem hozhatnak létre külön nemzetgyűlést, tisztviselőiket nem választathatják meg tetszés szerint, amíg nem anyanyelvükön tárgyalhatnak. A radikális vezetők befolyása alá kerülve, az erdélyi románok fegyvert fogtak a magyar szabadságharc ellen. Nem így a magyarországi románok, akiket a magyaroknak sikerült különféle jogok ígéretével maguk mellé állítaniuk.

A szerbek 1848. május 13-15. között tartották nemzetgyűlésüket Karlócán. Itt „politikailag szabad és független nemzet” nyilvánították magukat. A szerbeknek egyházi autonómiájuk volt, de ők nem elégedtek meg vele, és politikait is követeltek, mellé pedig a Szerb Vajdaság megalakítását, a Szerémséggel, Baranyával, a Bácskával és a Bánáttal. Ezt Kossuth elutasította, ezért a szerbek, élükön Rajačić-al és Šupljikać-al, júniusban megtámadták a déli országrészt és etnikai tisztogatásokat vezettek.

A horvátok az önkormányzat terén függetlenek voltak, de a magyar vezető réteg ezt nem ismerte el. A horvátok

vezetője Jellačić, aki ígéretet tett népének: egy a birodalmon belüli önálló, a koronához közvetlenül tartozó tartományt. Jellačić-ot az események hatására kinevezték bánnak, így akarván megakadályozni, hogy a horvát sereg magyar vezetés alá kerüljön és így erősebbé váljanak a magyarok.¹

1 849-ben ez a helyzet nagy változásokon ment keresztül. Ez év tavaszán a magyarok és a nemzetiségek között a véres események folytán a megegyezés kezdett érlelődni. A nemzetiségek csalódtak a birodalmi alkotmányban, így megkezdődhetek a tárgyalások, kezdetben csak a szerbekkel és a románokkal. A magyar kormány egyelőre csak a nyelvhasználatban adott kedvezményeket, azonban azonban az autonómiát még mindig nem akarta elismerni. Emiatt a szerbekkel nem jutottak eredményre, de a románokkal elkészült a megbékélési tervezet.

Eközben Teleki László felismerte, hogy Magyarországnak csupán két lehetősége van. Az egyik, hogy megtartja határait és nem foglalkozik a nemzetiségekkel, a másik pedig, hogy a „corpus iuris-ból valamit áldozni, s nem csak Horvátországra nézve, de a szerbek és oláhokra nézve is, kibékülni a vajdasággal”², belső adminisztrációt és megyei önkormányzatot adni a románoknak.

Az alapelv a nemzetiségekkel való tárgyalás során a következő volt: polgári jogok a nemzetiségek számára. A megbékélési tervezet tartalmazta a nemzetiségek jogait. Így például a román megyékben a tárgyalásokat mind román mind magyar nyelven lehetett tartani, a jegyzőkönyveket is ugyanígy kétnyelven lehetett vezetni. Az országgyűléssel és a kormánnyal való levelezésnek azonban magyar nyelven kell történnie. A helyi önkormányzatok közötti érintkezések, ahol mind a két nyelv hivatalos, lehet román nyelven is levelezni.

Anemzetiségi törvényt 1849. július 28-án, Szegeden bocsátották ki³, ám ez sajnos már túl későn történt. Ez a törvény már sokkal többet ígért az előző tervezeteknél. Itt már csak az állami-, hadi-, törvényi- és közigazgatási ügyekben volt a magyar a hivatalos nyelv. A helyi közigazgatásban az anyanyelvet is lehetett használni, a jegyzőkönyvet pedig azon a nyelven írták, amit megszavaztak. A községi és megyei gyűlések ülésén, aki felszólalhat az megteheti mind magyarul mind az anyanyelvén. Emellett ha itt egy nemzetiség többségben volt, ott a jegyzőkönyvet eleve az adott anyanyelven szerkesztették. Megmaradt, hogy a leveleknek az országgyűléshez és a kormányhoz magyar nyelven kellett, hogy íródjanak. Ez vonatkozott az esküdszékekre és a bíróságokra is. A nemzetőrök a falu nyelvén adták utasításait. Az elemi iskolákban vagy a falu vagy az egyház nyelvén oktattak. A pesti egyetemen önálló hittanórákat tarthattak az ortodoxok és emellett az egyházi és az iskolai alapítványokat egyedül vihetek. Ezeken felül mindenki szabadon tölthetett be hivatalt, tekintet nélkül arra, hogy milyen nyelvet beszél vagy melyik valláshoz tartozik. A nemzetiségek minden tagja amnesztiában is részesült.

Vajon e nemzetiségi törvény végrehajtásával a nemzetiségi mozgalmak egyikét-másikát leszerelhette volna a magyar kormány? Az ilyen jellegű engedmények túlságosan is idéjétműltak lettek volna, hiszen ekkor, az osztrák és az orosz haderő szorongatásában már nem adatott meg az idő bármilyen tárgyalások megkezdésére.

¹ Nemzetiségek Magyarországon / Ács Zoltán. – Bp. : Kossuth K., 1984. – pp. 258-262.

² Teleki László válogatott munkái II. / Szerk: Kemény G. Gábor. – Bp.: Szépirodalmi Kvk., 1961.- pp. 25-29.

³ Magyarország története a 19. században / szerk. Pajkossy Gábor. – Bp. : Osiris, 2003. – pp. 338-339.

Kultúra-rovat: *Mamma Mia!*

Írta: Beke-Martos Anna

A ki járt már Itáliában, biztosan sokszor hallotta ezt a felkiáltást. Most azonban nem az olasz hév egyik leggyakoribb megnyilvánulási formájáról szeretnék írni, hanem az ABBA együttes számai alapján írt *Mamma Mia!* című musicalről, melyet a magyar közönség október 24-28 között láthatott a Budapesti Sportarénában.

A darab fő különlegessége, hogy a hetvenes évek egyik legnépszerűbb együttesének zenéje köré a dalszövegek megváltoztatása nélkül írtak egy teljesen új történetet. Hogy hogyan lehet összekapcsolni olyan számokat, mint a „Dancing Queen”, az „S.O.S.”, és a „Money, Money, Money”? Ahogy az eredeti előadás rendezője, Phyllida Lloyd mondta, „A *Mamma Mia!* az a darab, melyről Benny Andersson és Björn Ulvaeus nem is tudták, hogy megírták”.

A mese egy görög szigeten játszódik, főszereplőink pedig Donna, és lánya, Sophie. Donna fiatalkorában csak az élvezeteknek, a szórakozásnak élt – részben ez vezet a darab bonyodalmához. Sophie ugyanis az esküvőjére készül, és minden álma, hogy apja kísérje az oltárhoz. A baj csak az, hogy anyja titkos naplója szerint három férfi is szóba jön, mint potenciális apa. A cél érdekében Sophie mindhármukat meghívja az esküvőre – természetesen anélkül, hogy ezt akár egy szóval is megemlítené Donnának. A három gyanútlan férfi megérkezik a szigetre anélkül, hogy akár egymásról, akár a meghívásuk valós okáról tudnának... Az elengedhetetlen komikumról Donna két legjobb barátnője gondoskodik, akikkel annak idején együtt alkottak egy együttest. Ahogy az egyik

számban éneklik, „The Winner Takes It All”, azaz a nyertes mindent visz, így tehát kérdéses, hogy három aspiráns apa mellett hogyan lehet a darabnak vidám befejezést találni. Az alkotók ezt is megoldották... bár talán másképp, mint ahogy azt a történetet olvasva várnánk.

A darabot 1999. április 6-án mutatták be a londoni Prince Edward Theatre-ben, pont negyed évszázaddal azután, hogy az ABBA 1974-ben a *Waterloo* című számmal megnyerte az eurovíziós dalfesztivált, megelőzve a világhírű zenés film, a *Grease*

női főszereplőjét, Olivia Newton-Johnt. A produkció azonban már egy bő évtizeddel a premier előtt megálmodta Judy Craymer producer. Felismerte az ABBA dalokban rejlő komoly potenciált, hiszen a dalszövegek a valós emberi kapcsolatok bonyolult érzelmi útvesztőiről regélnek, és megfigyel-

hető az együttes életének két, jól elkülöníthető szakasza: a fiatalabb, gondtalanabb korai korszak (pl. „Honey, Honey”), és az érettebb, összetettebb mondandójú számok (pl. „Knowing Me, Knowing You”) korszaka. Craymer – miután 1981-ben részt vett a *Macskák* eredeti londoni produkciójának megvalósításában – Tim Rice (Az Oroszlánkirály, A Szépség és a Szörnyeteg, az *Evita* és a Jézus Krisztus Szupersztár szövegírója) munkatársaként ismerte meg az ABBA férfi tagjait, Benny Andersont és Björn Ulvaeust, amikor együtt dolgoztak a *Chess* című musicalen. A *Chess* 1986-os bemutatójától azonban még tizenegy évnek kellett eltelni, míg 1997-ben csatlakozott a projekthez Catherine Johnson író, aki azt a feladatot kapta, hogy a dalszövegek megváltoztatása nélkül írjon egy fiatalos, energikus vígjátékot. A csapat harmadik kulcsfontosságú

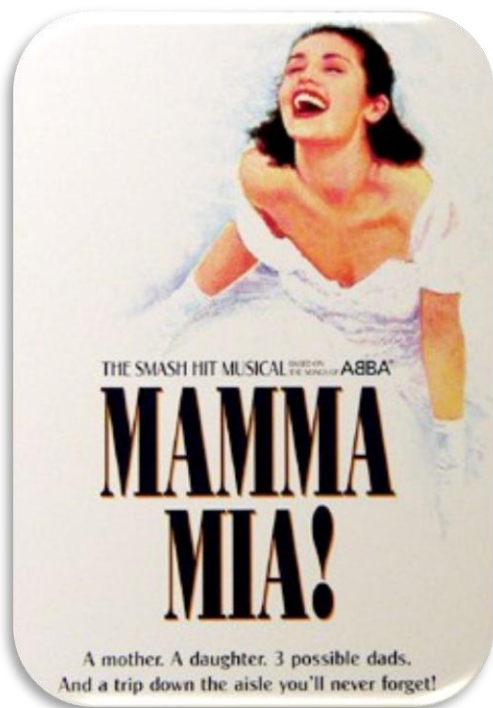
tagjaként pedig az operarendezőként híressé vált Phyllida Lloydot bízták meg a darab színpadra állításával. Nagyon ritka, sőt, szinte egyedülálló a zenés színház történetében, hogy három nő (Craymer, Johnson és Lloyd) áll egy ilyen volumenű produkció mögött. Saját bevallásuk szerint a munka során már-már aggódva fedeztek fel egyre több párhuzamot maguk és a darabban látható három, teljesen eltérő személyiségű barátnő között: az egyik kicsit basáskodó és rendkívül gyakorlatias, a másik enyhén szétszórt, a harmadik pedig igen költséges...

A fergeteges hangulathoz a történetben Arejlő számtalan helyzet- és jellemkومي- kumon kívül Mark Thompson által tervezett díszletek és Anthony van Laast koreo- gráfiája is hozzájárulnak. Különösen merész,

de elképesztően vicces az esküvő előtt szorongó Sophie álmára kitalált táncszek- vencia.

Bemutatása óta a Mamma Mia! hatalmas sikert aratva bejárta a világot – nem volt még olyan előadás, ahol ne énekelt-táncolt volna a közönség a sorok között. Las Vegas- ba, a Broadway-re, és a világ összes kontinensének számtalan országába is eljutott a darab, így külön öröm, hogy Magyarországon is látható volt – ha csak egy pár előadás erejéig is.

A nagy sikerre való tekintettel hama- Arosan elkészül a musical filmváltozata, melyben olyan neves színészek lesznek láthatók, mint Meryl Streep, Julie Walters, Pierce Brosnan és Colin Firth.

Döntő-e a döntés? *Este – filmkritika* Írta: Beke-Martos Judit

Miért élünk? Mi az élet értelme? Ilyen és hasonló kérdésekkel a tudomány mellett az irodalom is gyakran foglalkozott, már a kezdetektől Goethe Faustján át egészen napjainkig. Ahogy az emberi élet, és talán a huszadik század második felétől az egyén is egyre fontosabbá vált, úgy kerültek ezek a kérdések előtérbe. A lázadó szubkultúrák, a hippik és különösen a vietnámi háborút elutasító és túlélő fiatalok gyakran a szerelmet, a békét jelölték meg az élet értelmének. Mikor mondhatjuk, hogy éltünk? Kevés olyan feldolgozás, irodalmi, zenei vagy egyéb művészeti alkotás van, ami a problémát – talán – az egyik eredőjénél próbálja megragadni. Susan Minot saját regénye alapján Michael Cunninghamel írt forgatókönyve bár itt-ott hézagos és következetlen, mégis erőteljesen kommunikálja az életben a döntések jelentőségét. Van-e olyan, hogy jó és rossz döntés? A Koltai Lajos rendezte film válaszol ugyan erre a kérdésre, de meghagyja a lehetőséget, sőt talán fel is hívja a nézőt, hogy gondolkodjon el és döntsön maga...

Ann Lord (Vanessa Redgrave) haldoklik. Utolsó napjaiban lányai társaságában félig álomban, félig ébren visszaemlékszik egy hétvége eseményeire, akkori legjobb barátnőjének esküvőjére, amikor igazi szerelmével találkozott. Az események két szálon futnak: a jelenben és a múltban. Ehhez kiegészítőként társul az Ann két lányának életébe történő betekintés: egyik lánya, Constance (Natasha Richardson) sikeres férjes asszony, akinek két gyereke van, másik lánya, Nina (Toni Collette) nyughatatlan, nem akar fészket rakni, nem találja helyét az életben. A forgatókönyv hiányosságaiból adódóan nagyon sok történetyszál a semmibe vész. A filmet Ann karaktere, az ő emlékeinek összevisszasága tartja össze. Jelenetek, párbeszéddek egymásutánja, melyek között gyakran nehéz eligazodni. Mégis a rendezést dicséri, hogy a néző mindig tudja, hogy a jelenben vagy a

múltban, illetve valóságban vagy fantasiában van-e.

Aképsorok nagyon szépek, még ha néhol Agiccsesek is. Koltai Lajos nem tagadta meg múltját: honfitársával, Pados Gyula operatőrrel mesebeli helyszíneken forgattak, játszva a fényekkel, a természeti szépségekkel. A világító szentjánosbogarak talán mégis túlzásba viszik az alkotást, de a házak, a bútorok, a környezet mind-mind hozzátesznek az élményhez.

Afilmet nemzetközi sztárok színesítik: Natasha Richardson nemcsak a filmvászonon, hanem a való életben is Vanessa Redgrave lánya. Mamie Gummer még hasonlít is édesanyjára, Meryl Streepre, akik ugyan-annak a karakternek (Lilának) a fiatal- és öregkori megformálói. Redgrave fiatalkori éneke Claire Danes, aki, amikor egy interjúbán azt kérdezték tőle, hogy szerinte minden nőnek akad-e az életében egy olyan férfi, egy olyan szerelem, mint Ann-nek Harris (Patrick Wilson), akkor azt válaszolta, hogy reméli, hogy vannak olyan szerencsések. Az ifjú, bohó Buddy-t, Lila öccsét a sármos Hugh Dancy alakítja, míg édesanyját pár jelenet erejéig a hihetetlen mimikájú Glenn Close. Eileen Atkins játéka külön jutalom, ő az idős Ann ápolónője, aki fontos beszélgetéseket folytat vele a film során.

Szondi Lipót, a huszadik század egyik meghatározó pszichiátora azt mondta, hogy a sors az ösztönös választások eredője. Hogy egyetértene-e ezzel, megnézik-e a filmet, tetszik-e, és úgy gondolják-e, hogy a döntések jelentőségét hangsúlyozza, – nos, ezt döntsék el Önök!

Éjjeli ébresztés

Írta: Nemes Tringó

Nem fog a tollam. Pedig milyen régóta kerestem a megfelelő tintát. S épp, hogy megtaláltam, félárbocon folyik a tinta csak belőle. Tökéletes volt. A színe, a vastagsága, mindene. És elromlott. Lehet, hogy a papír az oka, amire írtam vele. És most elfogyott a szó. Csak félig sikerül, ahogy félig folydogál a tinta is. Szellem-toll. Szellem-tinta, amivel csak szellem-szót szül szívem. Csipke, nincs már. Bokor, vessző. Mind egyre megy. Tönkre. Zúg az ég, a szív húz, egyre lefelé. Parancsoljak megálljt, mert innen csak visszafelé fut az út. Az éj sötét ködén át, ki mit lát?

Elrobogott a villamos. S te ott maradtál. Bámulsz rám. Értetlen - rajongva. Nem tudod, mi voltál. Titok-oltár. Ismeretlenül imádtál. De most megyek el, örökre. Magam vagyok, de nem egyedül. Jól van ez így, nem kell másik nyűg. Az ember amúgy magányos lény, egyedül születik, egyedül él. Aztán valaki beledöngöl a göröngyös földbe. Elgurul az igaz, de gyöngy. Csóválod fejed? Nem baj. Nem baj. Én tudom, én értem magam. Más csak átírat.

Liliom volt az illat, te hoztad. Mint friss szellő, spirálként körülfont. De az utolsó bimbó nem nyílt ki. Nem érintettem meg, ahogy a többi. Azok kinyíltak, megmutatták legféltettebb titkaikat, illatoztak, mosolyogtak. És ez nem volt véletlen. Én akartam, hogy így legyen. Aztán mi történt? Elvesztettem a hitem.

Nem halsz meg KEDVES, mert tudnod kell ki voltál, hogy voltál nékem titok, hogy voltál ismeretlen oltár. Ne menj el csöndben, lopakodva, egy élő titok egy még nagyobb titokba. Még nincs itt az ősz, van egy kicsi nyár. Fájdalmas, gracióz. Nagy fákkal és fellegekkel. Fénnyel, napsugárral teli, táncol majd minden szív, ahogy a pár kimondja: igen.

A telihold bekacsint az ablakomon. Elered a tintám, újra. Nem hagy aludni a gondolat. Én maradtam fenn a villamoson, te mentél tovább. Kerestelek a zebrán, az utcán, benéztem a fák, virágok alá, vajon hol fújod furulyád? Remélem, mosolyogsz. Csak arra, aki megérdemli. Kőszobor arcodon mosolyod oly édes-ritka, mint félig száradt gipsz, repedezik.

Talán nem lesz mindig más átírat. Talán egyszer kimarad a tél. Talán egyszer leszakad a Hold az égről. És megtudja mindenki, ki voltam. Ismeretlen, titok, kedves. Ahogy te tudtad.

Rajk László a bíróság előtt

IMPRESSZUM

Szerkesztette: Képesy Imre

Címlapterv: Balogh Boglárka

Tördelés és korrektúra: Képesy Imre

Munkatársak: Beke-Martos Anna, Beke-Martos Judit, Kerekes Ágnes, Mayer Erika Noémi,
Minárik Ferenc, Nemes Iringó, Vattamány Gyula